

Overgenomen uit: Begijnhofkrant 29 (2010) 7 - 11

EEN HEILIG KEIZERSPAAR IN DE BEGIJNHOFKERK VAN TURNHOUT

*Heilige Heinrich (Henricus) II, keizer van het Heilige Roomse Rijk –
Heilige Cunigundis van Luxemburg*

Hugo Vanden Bossche

In de middenbeuk, aan de zuidkant van de Heilig Kruiskerk, staat een beeld van de Heilige Henricus Imp(erator) met op de console een gedachtenis aan Henricus Van Cantelbeck (Henricüs Joannes Van Cantelbeeck). Aan de overkant vinden we een beeld van de Heilige Cunegundis virgo met op de console het vervolg van de gedachtenis en als datum 1726. Beide wit geschilderde houten beelden worden als laat 17de-vroeg 18de-eeuws beschreven. Maar wie waren deze heiligen en waarom staan ze in de Turnhoutse Begijnhofkerk?

In de middenbeuk aan de noordkant (rechts) van de Heilig Kruiskerk staat een beeld van de Heilige Cunegundis virgo en aan de overkant vinden we het beeld van de Heilige Hendrik van Bamberg.

Van Henricus van Bamberg, beter bekend als de Ottoonse keizer Heinrich II, zijn heel wat afbeeldingen in België aanwezig. Vooral in glas-in-loodramen wordt hij soms alleen, maar meestal samen met andere heiligen afgebeeld. Dergelijke ramen zijn onder meer aanwezig in de kapel O.-L.-Vrouw van de Vrede in de kathedraal van Antwerpen, de Sint-Amanduskerk in Strombeek-Bever, de Sint-Jacobskerk en de Bijloke in Gent, de Sint-Niklaaskerk in Waterland-Oudeman (deelgemeente van Sint-Laureins) en de Sint-Gertrudiskerk in Ternat. In de kerk van het begijnhof Ten Wijngaerde in Brugge is een afbeelding van deze keizer op een schild van de engel aan de rechterkant van de koorafsluiting te zien. In de Église Saint-Jacques in Luik staat een mooi barok beeld, gebeeldhouwd door Jean Del Cour. Dit is maar

één voorbeeld uit Wallonië, waar de beeltenis van de Heilige Henricus (Henri) meer voorkomt dan in Vlaanderen.

Van zijn echtgenote, de Heilige Cunegundis (Kunigunde van Luxemburg), zijn er echter in de *Online Fototheek* van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium alleen foto's te vinden van het beeld en de sokkel in de Heilig Kruiskerk in Turnhout en van een sculptuur die zich in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in Brussel bevindt. Misschien zijn er in Nederland na de Beeldenstorm nog beelden overgebleven of opnieuw geplaatst. Dat is alleszins het geval in de Sint-Janskathedraal van Den Bosch, waar het keizerspaar sinds 1919 aanwezig is.

Wie waren deze heiligen?

Henricus II van Bamberg

Beeld van de Heilige Hendrik van Bamberg, beter bekend als de Heilige Heinrich (Henricus) II, keizer van het Heilige Roomse Rijk.

Keizer Heinrich II, bijgenaamd *'de heilige'* of soms ook *'de goede'* of *'de kreupele'*, werd in 973 in Bad Abbach aan de Donau, niet ver van Regensburg, in het Hertogdom Beieren geboren als zoon van Gisela van Bourgondië (° ca. 952 - †1007) en Heinrich II van Beieren (° ca. 951 - †995). Zijn overgrootvader was koning Heinrich I, bijgenaamd *'de vogelaar'* vanwege zijn hobby: de vogeljacht, grondlegger van de Ottoonse dynastie van Saksische koningen en keizers. Zijn grootvader was er niet in geslaagd koning te worden; hij behoorde

tot een zijtak van de Liudolfingen, ook wel Ottonen of het Saksische Huis genoemd. Zijn vader, bijgenaamd 'de twistzoeker', is verschillende keren ten strijde getrokken tegen zijn neef Otto II, hertog van Saksen, koning van Duitsland en keizer van het Heilige Roomse Rijk, maar dat is hem telkens slecht bekomen. In 974 werd hij in Ingelheim gevangen gezet. Na zijn ontsnapping trachtte hij opnieuw het leger van Otto II te verslaan, maar die ontsloeg hem als hertog van Beieren.

Dit ontslag (eigenlijk verbanning) bepaalde het verdere leven van de piepjonge Heinrich. Hij werd opgevangen door bisschop Abraham van Freising, genoot onderwijs in de kapittelschool van Hildesheim en later in Regensburg bij bisschop Sankt Wolfgang, waar hij sterk onder de invloed kwam van de kerk. Hij leek voorbestemd voor een kerkelijke loopbaan, maar in 985 verwierf zijn vader het Hertogdom Beieren opnieuw en toen die in 995 overleed, volgde hij als enige zoon zijn vader op als Heinrich IV, hertog van Beieren. Hij trouwde tussen 996 en 1000 met Cunegonde van Luxemburg (Kunigunde, Cunégonde, Cunegundes, Cunegundis), maar het paar bleef al dan niet gewild kinderloos. Na de dood van de zeer jonge Keizer Otto III werd de hertog van Beieren, een verre telg van het geslacht der Ottonen, in juni 1002 in Mainz "verkozen" tot koning van Duitsland en in september in Aken gekroond als koning Heinrich II.

Heinrich II, bij de genade van God tot koning gekroond. Twee engelen houden samen met hem de heilige lans en het rijkszwaard vast en de heiligen Ulrich van Augsburg en Emmeran van Regensburg ondersteunen zijn armen (uit het Sacramentenboek (1012-1014) van koning Heinrich II, Beierse Staatsbibliotheek, München).

In 1004 ontving deze Duitse koning de Lombardische ijzeren kroon uit handen van paus Johannes XVIII. In 1014 wist hij paus Benedictus VIII ertoe te bewegen hem in Rome tot keizer van het Heilige Roomse Rijk te kronen en daardoor werd hij de leider van het christelijke Westen. In een aantal teksten wordt gesproken van het "Heilige Roomse Rijk van de Duitse natie", maar de term "Duitse natie" werd pas in de 15de eeuw toegevoegd. Op het einde van zijn leven strekte het Heilige Roomse Rijk zich uit van de Schelde -- Antwerpen

was toen een grensstad van dit keizerrijk, terwijl Gent een grensstad van het Franse koninkrijk was -- tot aan de Elbe, van de Noordzee tot voorbij Rome. Op 13 juli 1024 stierf Heinrich in Grons bij Göttingen als laatste Saksische keizer en hij werd begraven in de domkerk van Bamberg.

Heinrich, toen nog koning, liet samen met zijn gemalin de Dom van Bamberg bouwen, die op 6 mei 1012 werd ingewijd. De domkerk brandde tweemaal volledig af. De nieuwbouw, gestart door Otto Van Bamberg (ook een patroonheilige van Bamberg), benutte de resten van de in 1081 door brand vernielde kerk. In 1211-1237 werd de huidige dom gebouwd in laatromaanse en vroeggotische stijl. De huidige kathedraal werd in 1237 ingewijd. Het is een bijzonder mooi voorbeeld van de harmonieuze overgang van de romaanse stijl naar de gotiek.

In 1146 werd hij door paus Eugenius III, een leerling en vriend van Bernard van Clairvaux en bewonderaar van Hildegard von Bingen -- hij noemde haar "*prophetissa teutonica*" -- heilig verklaard. Zijn feestdag is op 13 juli. Hendrik is de beschermheilige van de bisdommen Bamberg en Bazel, kinderloze echtparen, koningen en hertogen en gehandicapten. Paus Pius X riep hem uit tot de patroon van de oblaten der benedictijnen. Zijn naam is opgenomen in de Algemene Kalender (*Calendarium Generalis*) van het Romeins Missaal, maar die van zijn gemalin niet.

Keizer Hendrik II een heilige?

De pauselijke bul van de heiligverklaring bevat heel wat eigenschappen en verwezenlijkingen, gedeeltelijk gesteund op door de kerk geïnspireerde legendes, maar ook op historische feiten. In de eerste plaats wordt zijn (echtelijke) kuisheid vermeld: hij leidde samen met zijn vrouw Cunegonde een maagdelijk leven. Daarnaast wordt gewezen op zijn vrijgevigheid: hij maakte

naam als stichter van kerken, kapellen en kloosters. Samen met zijn gemalin deed hij schenkingen aan kloosters en stichtte verscheidene bisdommen, waaronder in 1007 Bamberg, waar hij op zijn kosten de beroemde domkerk liet bouwen. Hendrik II startte in 1019 ook met de bouw van de kathedraal van Bazel, de beroemde Basler Münster, waar Erasmus begraven ligt.

Hij ijverde voor de zedelijke verbetering van de kerk en besteedde veel aandacht aan het geloofsleven van zijn onderdanen, de levenswandel van de geestelijken en de bevordering van het kloosterleven. Hij ondersteunde ook de monastieke hervorming van Cluny en daarvoor werkte hij samen met de machtige abt, Odilo van Cluny, en met Benedictus VIII. Henricus II zorgde ervoor dat tijdens zijn regeerperiode verschillende synodes werden bijeengeroepen. Daar werd de bisschoppen en priesters met klem op gewezen dat zij op de eerste plaats hun pastorale taken dienden te vervullen, want daar schortte soms wel eens wat aan.

Wat waarschijnlijk een grote rol heeft gespeeld bij zijn heiligverklaring, is dat hij de bisschoppen naast hun kerkelijke ook wereldlijke macht heeft gegeven en zo de macht van de kerk tegenover de lokale heersers aanzienlijk heeft versterkt. Hier dient wel opgemerkt te worden dat hij zelf de bisschoppen benoemde of -- zachter gezegd -- hij had, zoals de andere Duitse keizers, een grote inbreng bij de keuze van een nieuwe bisschop. Zo benoemde hij zijn (mogelijk) vroegere medewerker en vriend Adelbold tot bisschop van Utrecht en gaf hem grafelijke rechten in Drenthe. En de domproost van Bamberg werd door zijn toedoen aartsbisschop van Trier. Door de bisschoppen zelf te benoemen en wereldlijke en soms ook militaire macht te geven, kon hij ervoor zorgen dat op de bisschopszetels trouwe dienaren van zijn rijkspolitiek zaten, mensen op wie hij bijvoorbeeld in conflicten met graven en hertogen ten volle kon vertrouwen. Dit is de periode vóór de Gregoriaanse hervorming, genoemd naar paus Gregorius VII, toen de keizers nog de macht hadden om niet alleen bisschoppen en abten te benoemen, maar ook heel wat pausen door hen werden aangesteld en afgezet. Henricus erkende de paus wel als plaatsbekleder van Christus, maar hij en de andere keizers beschouwden zich vaak ook verheven boven het pausdom en zagen zichzelf als de bestuurlijke en machthebbende vertegenwoordigers van God. Vandaar dat op afbeeldingen niet de paus de keizer en keizerin kroont, maar Christus zelf.

Nadat de apostelen Petrus en Paulus Heinrich II en Kunigunde voor de troon hebben gebracht, ontvangen zij de keizerskroon uit handen van Christus (uit het Perikopenboek van Heinrich II, Staatsbibliothek, München).

Hoewel Heinrich II in de pauselijke bul beschreven wordt als iemand die niet als een keizer, maar als een geestelijke heeft geleefd, heeft hij vanaf 995 tot 1024 moeten schipperen tussen

zijn geloof en het terugwinnen, in stand houden en uitbreiden van zijn Hertogdom Beieren, daarna van het Koninkrijk Duitsland en van het Heilige Roomse Rijk. Om de macht te veroveren heeft hij soms wegen gebruikt die niet altijd door zijn medegelovigen werden geapprecieerd. Een voorbeeld: tijdens de voortdurende oorlogen tegen de christelijke hertog Boleslaw I de Dappere, de latere koning van Polen, ging koning Hendrik II in 1003-1004 een alliantie aan met de heidense Luitizen. Deze West-Slaven weigerden hun op de natuur gerichte religie te ruilen voor het christendom. In ruil voor hun steun bij zijn strijd tegen hertog Boleslaw gaf hij hun de toelating om weerstand te bieden aan de Duitse missionarissen. Hendrik was dus mogelijk meer begaan met de versteviging van zijn rijksgrenzen dan met de christianisatie van de West-Slaven. Tot lakenis van zijn ziel zou hij de bovenvermelde domkerk van Bamberg hebben gebouwd.

Keizerin Kunigunde

Beeld van de Heilige Cunigundis in de Heilig Kruiskerk.

De eerste graaf van Luxemburg, Siegfried I (° ca. 922 - †998) trouwde rond 950 met zijn nichtje, Hedwich van Nordgau (° ca. 937 – †993). Siegfried en Hedwig kregen 11 kinderen, onder wie Kunigunde (° ca. 980 - †1033-1040?). Tussen haakjes: het door Siegfried I gestichte Luxemburgse huis was nauw verwant aan Karel de Grote, wiens betovergrootmoeder de Heilige Begga was. Misschien is dit een uitleg waarom het beeld van Kunigunde in de Begijnhofkerk van Turnhout staat.

Over het leven van Kunigunde van Luxemburg (*Lützelburg*) vóór haar huwelijk met Heinrich, toen nog hertog van Beieren, is weinig geweten. Maar ook na het jaar 1000 zijn de meeste vermeldingen alleen te vinden in teksten over haar echtgenoot. In 1002 werd ze in Paderborn door aartsbisschop Willigis van Mainz gekroond tot koningin van Duitsland en in 1014 door paus Benedictus VIII tot keizerin van het Heilige Roomse Rijk.

Uit teksten en akten blijkt dat zij een eminente rol speelde in het bestuur van het koninkrijk en keizerrijk. De bronnen laten veronderstellen dat Heinrich en Kunigunde nauw met elkaar verbonden waren en samen vele stichtingen voor hun rekening namen. Zo stonden ze samen aan de wieg van het bisdom Bamberg (tegenwoordig aartsbisdom) en samen stichtten zij in Kaufungen bij Kassel een klooster dat aan de benedictinessen zou worden toevertrouwd. Zij en Hendrik besteedden trouwens heel wat fondsen aan de bouw van deze en andere abdijen en kloosters. Dat zij dat samen deden, is verwonderlijk, gelet op het feit dat zij kinderloos waren. In de middeleeuwen (\pm 1000 tot 1250), maar ook later eindigde deze situatie gewoonlijk met het verstoten van de vrouw. Vermits het koppel kinderloos bleef, maakte de keizer Christus tot zijn erfgenaam, wat de vele schenkingen aan kerken en kloosters zou kunnen verklaren.

In de literatuur wordt heel wat gespeculeerd en er zijn veel legendes in omloop in verband met dit kinderloze paar. Kunigunde zou de avond van het huwelijk aan haar gemaal hebben opgebiecht dat zij de gelofte van kuisheid had afgelegd en de hertog zou hebben beloofd die gelofte te respecteren. Zo'n huwelijk met vrijwillige onthouding van geslachtsgemeenschap wordt een "jozefshuwelijk" genoemd. Als deze legende klopt, moet hij haar wel graag gezien hebben, want hij schonk haar toch de "*Morgengabe*" (morgengave), eertijds de bruidsschat door de man de morgen na het huwelijk aan de vrouw gegeven als bewijs van de eigenlijke voltrekking van het huwelijk door de geslachtsgemeenschap. Volgens de legende is die geslachtsgemeenschap er echter nooit geweest, want op zijn sterfbed, in aanwezigheid van bisschoppen en abten, liet hij de ouders van Kunigunde bij zich roepen en zei: "Ontvang uw maagd zoals u ze mij hebt gegeven." Als de bovenvermelde datums juist zijn, waren beide ouders evenwel al meer dan 25 jaar overleden.

Maar er is nog een andere legende die zeker heeft bijgedragen tot beider heiligverklaring. Op zeker ogenblik zou de duivel in de gedaante van een jongeman uit de kamer van Cunegonde zijn gekomen. Boze tongen beschuldigden haar van overspel en de keizer zag geen andere oplossing dan zijn vrouw voor het gerecht te dagen. Zij liet het zover niet komen en wilde haar onschuld bewijzen door een godsgericht. Om haar onschuld te bewijzen, was ze bereid om over gloeiende ploegscharen te lopen. Als ze zich verbrandde, was ze schuldig; als ze ongedeerd eroverheen kon lopen, was ze onschuldig. Twaalf ploegscharen werden aangesleept en roodgloeiend gemaakt. Ze werden achter elkaar gelegd en na Gods hulp te hebben gevraagd, schreed Kunigunde er blootsvoets over zonder zich te verbranden. Ze was dus onschuldig en de keizer en keizerin verzoenden zich.

De keizerin werd van overspel beschuldigd en onderworpen aan een godsgericht: zij moest behoedzaam over brandende ploegscharen lopen om te bewijzen dat zij onschuldig was. Uit de kroniek van bisschop Thietmar (ook Diethmar) van Merseburg, geschreven tussen 1012 en 1018, Staatsbibliotheek Bamberg.

Na het overlijden van haar gemaal bestuurde zij zes weken het keizerrijk als regent. Toen de Saliër Conrad II werd verkozen tot Duitse koning, overhandigde zij hem de investituursymbolen, het rijkszwaard en de heilige lans. Gezien Hendrik Christus tot zijn erfgenaam had gemaakt en zij bij de stichting van het bisdom Bamberg en mogelijk ook bij de stichting van het klooster in Kaufungen haar “*Morgengabe*” had opgebruikt, was Kunigunde op dat moment arm. Zij trok zich terug in het door haar gestichte benedictinessenklooster, waar zij op 3 maart 1036 (of 1040?) overleed. Zij werd naast haar gemaal begraven in de domkerk van Bamberg.

De grafombe van Hendrik II en Kunigunde, een werk van de uitmuntende steenhouwer en houtsnijder Tilman Riemenschneider (± 1460-1531), dat ontstaan is tussen 1499 en 1513. De voorstellingen rondom hebben betrekking op het leven en de legenden rond het keizerspaar. Men ziet de keizer die in zijn slaap door de Heilige Benedictus van zijn nierstenen wordt bevrijd, de dood van de keizer en het wegen van zijn ziel. Andere taferelen zijn gewijd aan Kunigunde, zoals het godsgericht, waarbij de van overspel beschuldigde keizerin behoedzaam over gloeiende ploegscharen schrijdt om haar onschuld te bewijzen. Bovenop de tombe liggen de beelden van het heilige keizerspaar. Dit beroemde grafmonument trekt nog steeds duizenden bezoekers per jaar.

In 1200 werd Kunigunde door paus Innocentius III, bekend omwille van zijn strijd tegen de Katharen, heilig verklaard. Zij is de patroonheilige van Bamberg en Bazel, van het aartsbisdom Bamberg, de beschermheilige van Luxemburg en één van de vele patroonheiligen van Polen. Moeilijker te begrijpen is dat zij ook de toeverlaat was (is?) van zwangere vrouwen. Haar feestdag valt op 3 maart. Op sommige plaatsen, onder meer in Luxemburg en het aartsbisdom München, wordt haar feestdag gevierd op 13 juli, dus de feestdag van haar gemaal. Een straf staaltje van haar kunnen: Bamberg kende het geluk dat het zonder kleerscheuren de Tweede Wereldoorlog doorstond, wat wordt toegeschreven aan Kunigunde,

die de stad onder een dik mistgordijn plaatste, zodat de geallieerde bommenwerpers de stad en zijn prachtige gebouwen niet opmerkten. De binnenstad is nu erkend als werelderfgoed door de UNESCO.

Iconografie

In tegenstelling tot het beeld in de Turnhoutse Begijnhofkerk wordt de heilige keizer meestal minder frivool afgebeeld. Meestal wordt hij voorgesteld als een keizer met baard, met een mantel en keizerskroon met gouden kruis, soms in wapenuitrusting met mantel. Net als de Heilige Cunegundes wordt hij dikwijls voorgesteld met het schaalmodel van de dom van Bamberg. Meestal dragen beiden de keizerskroon en een scepter. Henricus houdt soms de gouden rijksappel in zijn hand die hij van paus Benedictus VIII gekregen heeft bij zijn kroning. Ook met het rijkszwaard en/of een schild met daarop de Duitse adelaar wordt hij afgebeeld. Cunegundes wordt voorgesteld in keizerlijke gewaden. In haar hand of onder of aan haar voeten bevindt zich dikwijls een ploegschaar.

Wie was Henricus van Cantelbeek?

Henricus Joannes van Cantelbeek STBF – alias Camferbeck, in andere teksten staat Cantelbeck of Cantelbeke – werd in 1651 "uit een edele familie" in Antwerpen geboren. Dankzij de teksten op de consoles van beide beelden weten we heel wat over deze promovendus in de theologie.

*Aan de Zeer Goede en Hoogste God!
Gedachtenisteken*

*van de immer Zeer Eerbiedwaardige en Zeer Verheven Heer
Hendrik Jan van Cantelbeck
of Campferbeck
Baccalaureus Formatus in de Godgeleerdheid*

Kanunnik en deken

*van het exempt [= aan het gezag van de bisschop onttrokken] kapittel van Sint-Pieter
pastoor van dit begijnhof*

*Hij is overleden op de 27ste [dag van] januari in de leeftijd
van 75 [jaar] in het jaar 1726.*

Dat hij ruste in vrede!

In 1676 werd hij één van de dertien kanunniken van het kapittel van Sint-Pieter in Turnhout en één jaar later werd hij priester gewijd. Volgens kanunnik Jansen was hij eerst onderpastoor op het begijnhof en op 5 maart 1697 volgde hij de pas overleden pastoor Johannes Mermans († 1 maart 1697) op (zie ook het artikel over pastoor Mermans in *Begijnhofkrant* 28, zomer 2010). Op dat ogenblik woonden er op het begijnhof meer dan 200 begijnen. Van 1700 tot aan zijn overlijden op 27 januari 1726 was hij koordeken van het kapittel. Als deken heeft hij verschillende fundaties gesticht en de kerk met rijke geschenken begiftigd. Hij stichtte onder meer de fundatie van de ceremoniemeester, met als kapitaal 500 gulden en onroerende goederen. Om “*variglijker Gods lof*” te zingen bezorgde hij aan de organist van Sint-Pieter en de Heilig Kruiskerk een jaarlijkse vergoeding van 1000 gulden. Hij schonk 3000 gulden bestemd voor jaargetijden, voor de zielen van het vagevuur, voor het begijnhof en de Sint-Pieterskerk. Aan die kerk bouwde hij een kamer, waar het kapittel zou vergaderen, en hij versierde ze met zijn geschilderd portret (ca. 1713).

Geschilderd portret (ca. 1713) van Henricus Joannes van Cantelbeeck, koordeken van het kapittel van Sint-Pieter en pastoor van het begijnhof. Boven het wapenschild is een zwarte priesterhoed afgebeeld met (waarschijnlijk) tweemaal zes zwarte kwasten, terwijl het heraldische teken dat kanunniken mogen dragen een priesterhoed is met tweemaal drie zwarte kwasten.

Hij moet zichzelf graag gezien hebben, want naast dit portret hangen er nog twee andere in de Sint-Pieterskerk. Dat hij ook aan zichzelf dacht, blijkt uit de meer dan 300 gulden die hij schonk voor missen tot lafenis van zijn ziel en zijn familie, waartoe waarschijnlijk Maria Rosalia Van Cantelbeeck behoorde. Die was van 1710 tot 1753 begijn in Turnhout.

Van Cantelbeeck en de beelden

Het is niet onwaarschijnlijk dat Van Cantelbeeck, naast zijn vele andere schenkingen, ook de beelden van de Heilige Cunegundis en van zijn patroonheilige aan de Begijnhofkerk heeft geschonken. Waarom zou men anders op de consoles een gedachtenis aan Henricus Van Cantelbeeck aangebracht hebben? Volgens een schildje onderaan de consoles van beide beelden zouden deze in 1716 hersteld (?) zijn. Het is ook mogelijk dat ze pas in dat jaar in de Heilig Kruiskerk zijn geplaatst. Het schildje is opgehangen aan een priesterhoed met 12 kwasten. Erekapelaans, de laagste erefunctie die de paus aan verdienstelijke priesters kan verlenen, mogen boven hun wapenschild een zwarte priesterhoed met 12 afhangende paarse kwasten plaatsen. Maar gezien de hoed, net als de beelden, wit geschilderd is en de kwasten met bladgoud bedekt zijn, kunnen we deze heraldieke tekenen niet koppelen aan een door de paus verleende erefunctie. Het blijft mogelijk dat de koordeken deze eretitel heeft gekregen. Maar op het geschilderd portret zien we een hoed met 12 zwarte kwasten. In het verleden

droegen de pauselijke kapelaans, priesters met de eretitel van "Monseigneur" die geen ereprelaten waren, zwarte priesterhoeden met een aantal kwasten waarover geen overeenstemming bestaat of bestond. Twaalf kwasten zijn regelmatig te zien maar zelfs voor een deken van het kapittel zijn zes kwasten normaler.

Nabeschouwing

Sinds de middeleeuwen worden vele kinderen genoemd naar de Heilige Hendrik. Maar er zijn in Vlaanderen, in tegenstelling tot andere landen, slechts weinigen die Kunigunde, Kunigonde, Cunegonde of Cunigonde heten. Nochtans was de Heilige Cunigundis hier reeds lang bekend. Zo werd in de 17de eeuw in het jezuïetencollege van Mechelen een toneelstuk over het heilige keizersechtpaar Sint-Hendrik en Sint-Cunigonde opgevoerd. Dat vertelden twee tantes van Jan Berchmans. Volgens moeike Lienke en moeike Maayke, begijnen die in het begijnhof van Diest woonden, was aan Jan eerst de hoofdrol van keizer Hendrik toebedeeld, maar zijn stem was te zwak voor die van een keizer. Ze hebben hem dan maar een ander bijrolletje gegeven.

Hugo Vanden Bossche

Met dank aan Prof. Marcel Gielis voor de transcriptie van de teksten op de consoles en het vertalen van de Latijnse teksten.

Bronnen

Claes Jo, Claes Alfons, Vincke Kathy (2002): *Sanctus Meer dan 500 heiligen herkennen*, Uitgeverij KOK, Davidsfonds, Leuven, p. 211 en 234

De Geschiedenis van Duitsland: www.duits.be

Dekker C. (red.) (1983): *Nederlandse historische bronnen 3: De Vita Heinrici II imperatoris van bisschop Adelbold van Utrecht*, ingeleid, uitgegeven en vertaald door H. van Rij (http://www.dbnl.org/tekst/_ned017198301_01)

Jansen J.E. (1914): *Het kapittel van de Sint-Pieterskerk te Turnhout en zijne statuten van het jaar 1634*, Drukkerij Van Hille & Mariën, Antwerpen, p. 54-55 (overgenomen in *Miscellanea kan. J.E. Janssen, Deel 1, Religieuze geschiedenis*, Stadsarchief Turnhout, 1998)

Jansen J.E. (1978): *Turnhout in het Verleden en het Heden*, Brussel: Cultuur en Beschaving, (herdruk van de uitgave van 1905), Deel 1, p. 297, Deel 2, p. 207-209

Kitchen Martin (2000): *The Cambridge Illustrated History of Germany*, Cambridge University Press (paperback), Calmann & King Ltd., London, p. 37-38

Lamberty M., Lissens R. (1952): *Vlaanderen door de eeuwen heen*, tweede deel, Elsevier, Brussel/Amsterdam, p. 303

Nissen Peter (2004): *De moeizame kerstening van het noorden*. In: *Geloven in de Lage Landen Scharniermomenten in de geschiedenis van het christendom*, Peter Nissen (ed.), Davidsfonds, Leuven, p. 29

Persoons E. (1983). In: *Turnhout groei van een stad*, De Kok H. & Van Autenboer E. (red.), Uitgave Culturele Raad Turnhout, p. 172

Peeters Marie-Paule i.s.m. Van Gorp Johan (2009): *Inventaris van de kunst- en andere voorwerpen van de kerk van het H. Kruis en de kapel van het H. Aanschijn op het begijnhof te Turnhout*, De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout vzw

Regels en statuten, naamlijsten van de pastoors, geprofeste en overleden begijnen vanaf 1600, Begijnhofmuseum, Turnhout

Riché Pierre (1986): *Histoires des Saints et de la Sainteté Chrétienne*, TOME V: *Les saintetés dans les empires rivaux (815 – 1053)*, Le Livre de Paris, Hachette et Cie, pp. 168-176

Schulze Hans K. (1994): *Hegemoniales Kaisertum Ottonen und Salier*, Wolf Jobst Siedler Verlag GmbH, Berlin, p. 139, 296-325

Van Autenboer E. (1992): *De dekenale Sint-Pieterskerk van Turnhout*, tweede herziene uitgave, Turnhout, p. 6-11

Van den Akker A. s.J.: <http://heiligen-3s.nl>

Van den Akker Dries s.J. (1999): *Het gewone met Liefde - Jan Berchmans (1599-1621)*, Provinciaal van de Jezuïeten, Brussel

Van Zeir Paul: *Kerk en Toerisme: Brugge Begijnhof ten Wijngaerde, Begijnhofkerk*, 039-040, www.kerknet.be/toerisme

August Vermeylen (1951): *Verzameld werk*, Deel 5 (red. Herman Teirlinck en anderen), Uitgeversmaatschappij A. Manteau, Brussel, p. 416

Winzer Fritz (1978): *Wereldgeschiedenis*, Uitgeverij Orion, Brugge, p. 57

<http://www.bistumsjubilaem2007.de/1000jahre/persoenlichkeiten/index.html>
http://www.heiligenlexikon.de/BiographienK/Kunigunde_von_Luxemburg.htm
<http://www.katholiek.org/erefuncties.htm>
<http://www.stedentipsvoortrips.nl/duitsland/bamberg.htm>